

Солдатська правда Великої Війни

Наш батько, Василь Терентійович Галяс, усю Велику Вітчизняну війну – від першого до останнього дня – провів на передовій. Налагоджував зв'язок, тобто ходив по краю сам-один. Кілька разів був свідком, як гинули його однополчани від бомб та мін, але військове щастя було на його стороні. Проте ніяк не менше німців він боявся своїх, конкретніше, політруків, бо мав, як кажуть, довгого язика і далеко на всі розуміли його своєрідний гумор – щось на зразок Швейка, якого батько обожнював.

Була ще одна причина, через яку батько міг потрапити у халецу, що, у кращому випадку, загрожувало штрафбатом.

Всю війну він продовжував вести щоденник, який почав ще у 1933-му році, 12-річним хлопчиною. А робити це на війні було категорично заборонено. Свої записи батько нотував у маленьких книжечках, які, за прикладом Тараса Шевченка, називав захальними. Якимось дивом йому вдалося зберегти їх від «всевидючого ока» політруків. І вже після війни він переніс свої записи до товстого зошита. Ми знали про його існування, чимало воєнних епізодів батько розповідав, але читати свої записи не давав, приказуючи, що після його смерті ми можемо робити з ними, що захочемо.

Батько помер у 2006-му, встиг відсвяткувати 85-річчя. Ідея видати його щоденник книжкою виникла ще тоді, але головною перешкодою став почерк. Особливо важко було розібрати назви тих місцевостей, які йому довелося пройти, тим більше німецьких. Через це та деякі інші обставини книга «Василь Галяс. Щоденник 1933-1946» вийшла друком лише у 2019-му році.

Враховуючи, що незабаром відзначать 75-річчя закінчення війни, ми вибрали фрагменти 1945-го року.

2 січня. Батарея зупинилася поблизу села Залес'я... Тут розчистився військовий аеродром. Наш полк має завдання прикривати аеродром з повітря.

3 січня. Грунт мерзлий, а тому з тяжким трудом викопали землянки і окопи.

12 січня. Німці обстріляли нашу батарею. На наше щастя, снаряди упали посеред батареї і не зачепили жодної землянки. Поранило тільки одного вартового, який не встиг увіскочити в землянку, в котрій я чергував біля телефонного апарату.

13 січня. Почався черговий наступ Білоруського фронту. Нашими військами взято найбільше місто Пількаллен. Наш полк поки що в наступі участі не бере.

17 січня. Батарея зупинилася на околиці міста Пількаллен. На подвір'ї того будинку, який ми займали для ночівлі, я взяв мінометний ящик, щоб мати замість чемайданчика, бо в мене досі тільки один речовий мішок, який от-от порветься. Спати цю ніч не довелося, бо спершу проводив, а потім змотував телефонний кабель по глибокому снігу на віддалі в три кілометри.

19 січня. Батарея розташувалась поблизу якогось Грюнвальда. Я не знаю точно, чи на цьому місті відбулася історична битва, що має назву Грюнвальдської битви. Цими днями відбулась тут хоч і не славетна, але страшна битва, про це свідчать численні німецькі трупи. Цікаво, що багато хто з наших бійців по-

чав займатись мародерством, що аж ніяк не личить червоноармійцям.

22 січня. Кажуть, що радянський воїн не робить того, що йому не личить. Я з цим не завжди згодний, бо останні дні був свідком таких фактів, яку стараються замовчати. Біля Грюнвальда я бачив, як наші бійці займалися мародерством. Вчора бачив, як наші командири палили заради розваги хату, де на горіщі залишилось багато зерна. А сьогодні наші бійці бачили ще гіршу картину. Про це мені розповіли, бо я посоромився піти подивитись на жертву солдатського насильства. На околиці відбитого в німців міста Гумбілен лежала вбитая німецька жінка. Мабуть, вона була згвалтована нашою солдатньою, що досі на шляху не стрічалось німецьке мирне населення. Жінка лежала боса, бо комусь сподобались її туфлі чи черевички. До того ж якісь мерзотники наполовину оголили її тіло. Так роблять німецькі розбишаки.

23 січня. Десь за великим містом Скайсирен трапилася історія, яка могла мені коштувати життя. Уже була близько нова ОП. Я став на крило машини, яку вів одесит Ржепишевський. Зовсім несподівано з боку мчала самохідна гармата, яка наскочила на нашу. Обоє спинилися, але міцно-міцно стиснули мою ліву ногу. Я аж закривав. Тоді самоходка поволи вийшла, і я з великим болем поліз на машину. Добре, що хоч так обійшлося.

24 січня. Батарея за день змінила три місця (Кіслякден, Берц-Гирен, Гросс-Штайдорф). На одному місці я знайшов інтересну книгу німецькою мовою «Der wennatene Yosialionus» (видання 1943 року). Автор книжки жив багато років в Радянському Союзі. Це якийсь Карл Альбрехт. В книзі є портрети різних політичних діячів, а саме Сталіна, Троцького, Коллонтай, Клари Цеткін, Берія, Єжова, Кагановича, Вишинського, Криленка та інших.

2 лютого. Батарея стала в лісі біля дороги, що веде на Кенігсберг. Наша кухня розмістилася в панському дворі, звідки сьогодні вийшли недавні полонені всіх націй – французи, бельгійці, поляки. Їх звільнила Червона Армія.

4 лютого. По дорозі безперервно йдуть і їдуть люди. Тут можна зустріти різні національності, що були в німецькому полоні. Багато також мирного німецького населення. Одні йдуть пішки, другі їдуть на возах. Поблизу нас контрольно-пропускний пункт, де перевіряють їхні документи. Наша телефонна лінія йде вздовж шосе, так що я при частих поривах лінії за ці дні прикопався, що по суті контрольно-пропускний пункт являє собою не КПП, а якийсь так би мовити притон розпусти. Як тільки солдати зупинять гарну німецьку жінку чи дівчину, вони затримують її під приводом того, що документи визнано недійсними. Німецькі фрау і фройлен там перебувають доти, доки їх не згвалтують офіцери або червоноармійці з КПП. Наші знають, що вони зараз жаліться нікому не підуть, а тому і дозволяють собі подібні безчинства.

7 лютого. Телефоністи живуть не на батареї, а в тій хаті, де кухня. Чергувати ми йдемо на батарею. Ідучи вночі повз шлях після чергування, я був свідком чергового насильства і знущання з мирного населення. По дорозі їхав критий фургон, наповнений різними речами. В фургоні сиділи дві молоді фрау. І ось якісь червоноармійці оточили цей фургон і почали грабувати так, як грабують німецькі солдати. Я не брав участі в цій мерзенній справі, але не міг і стримати п'яних мародерів. Коли фургон залишився пустий, обидві жінки були тут же згвалтовані. Я пішов лісом далі, коли чув жіночі зойки. Після цього я ще більше ненавиджу солдатню.

14 лютого. З Торну через Аргенау приїхали в місто Гнезень (Гнезно). Ми оселились в будинку, де є багата польська бібліотека. Багато цікавих книг, але я не вмю читати по-польски. Взяв собі на пам'ять дві книжки: «Ksiegs aforyzmow» Владислава Бельзе (ви-

дання 1888 року) та «Ytylistika teorja» Генріха Галле (видання 1908 р.).

20 лютого. Молодший сержант Зуев знайшов цілу серію порнографічних відкриток. Армія зіпсувала і мене, бо я не відмовився поглянути на їх. Послужу років ще зо три і, мабуть, стану таким же розпусним, як і всі оточуючі мене військові люди. Поки що я на розпусту не пішов. Цікаво, що тут сміються з чоловіка, якщо той нікого в житті не згвалтував. А ми ще хвастаємось в газетах своєю мораллю, просовуючи звирячі інстинкти. Не життя, а порнографія суцільна.

1 березня. Порив на телефонній лінії між батареєю і польовим штабом. На цей раз телефонна лінія довга (22 катушки), так що її проводили полкові телефоністи. Лінія йде через весь Лендсбург по стовпах і деревах. Порив був внутрішній, а тому ми з великим трудом знайшли його після того, як цілий день блукали в березах.

11 березня. Командування Першого Білоруського фронту категорично заборонило віськовослужбовцям нищити німецьке майно і палити будинки, коли нема необхідності. Це стосується і нашої батареї, бо в нас чимало таких, як старший лейтенант Павух і старшина Дишлевий. Вони спалили щось з десятка німецьких хат.

16 березня. Телефоністи третьої батареї поїхали на візку в Лендсбург на полкові заняття. Повертаючись на батарею, кінь оскаженив і помчав з гори. Шербаков пригнув першим, хоч і старий. Далі зіскочив радист Шипов. Від візка відскочили задні колеса і бокові борти. І тільки тоді я спромігся зіскочити також, вдарившись об землю. А за кілька секунд від візка, на якому ми їхали, не залишилось нічого. Кінь шалено помчав сам. Добре, що хоч так обійшлося.

28 березня. Рядовому Нілову написали сільські дівчата, щоб він заочно познайомив їх з хлопцями, що служать з ним в армії. Нілов дав мені лист якоїсь Наді Сімашко з Великолуцької області. Я, звичайно, проти заочних знайомств, але ради сміху таки написав листа до Наді в гумористичному дусі. Сам же вважаю за дурне таке знайомство: не бачити в очі людину і присягатися їй в вірності та коханні.

17 квітня. Батарея зайняла висоту поблизу містечка Альт-Кюстрінхен. З висоти добре видно широкій і повноводий Одер, а подалі на тім березі німецькі війська.

18 квітня. В містечку Альт-Кюстрінхен всі дома розбиті і нема жодної цивільної людини. Я знайшов багато відкриток з видами цього містечка.

19 квітня. В містечку Альт-Кюстрінхен снаряд упав в той будинок, де за п'ять хвилин до того знаходилися наші хлопці, а з ними і я.

20 квітня. Полк в числі останніх форсував Одер. Батарея стала в селі Гогевутцен. На новому місці отримав лист батька від 3 квітня.

23 квітня. Наша батарея поїхала далі. Проїхали невеличкі міста, як от Бад-Фраєнвальде і Фалькінбург. За селом Торнав по дорозі били німецькі гармати. Один снаряд ледве не заглушив мене.

24 квітня. Наші війська зайняли місто Еберсвальде. Наша батарея стала на міському стадіоні.

25 квітня. Батарея стала за містом, яке обстрілюється німцями. Я змотував лінію так швидко, як ніколи. В місті звук падаючого снаряду ще більше різке слух, ніж десь. Батарея стала наприкінці вулиці Вольдемарштрассе. Поблизу будинок якогось художника, де хлопці знайшли безліч художніх картин, журналів та книжок. Вперше я побачив німецькі журнали, де на ілюстраціях голі жінки й чоловіки. Невже німецький уряд дозволив друкувати подібні речі? В будинку художника ми знайшли не тільки журнали, а навіть порнографічні фото. Дивуюсь, чому художник не взяв їх з собою. Адже німці люблять мати такі речі в своїх кишнях.

27 квітня. Минулу ніч ми дуже тяжко пережили. На Еберсвальде налетіли

наші літаки і від 12 години ночі до 4 години ранку безперервно кидали бомби на свої ж війська. Їм кидали ракети, але літаки вважали нас за німців. Я думав, що до ранку ніяк не доживу. Троє з нашої батареї не дожили дійсно. Це старший лейтенант Дишковцов, молодший сержант Іваненков і рядовий Медведєв. Їх убили наші льотчики, які чи заблудилися, чи не мали даних, що німці відійшли подалі з цього місця.

28 квітня. Батарея виїхала з Еберсвальде, проїхали на Мельхов, Лапка, Утцадорф, Штольценхофен. Вночі весь наш полк став на самій передовій лінії в лісі. Від німців нас розділяла галявина і невеличкий канал Гогенцоллернов. Пострілом німецького снайпера вбито старшого лейтенанта Павуха.

29 квітня. Німці відступили далі. Вранці батарея вела по них вогонь, а вдень наші кулі вже не досягали їх.

30 квітня. За день багато разів міняли опорний пункт (Лібенберге, Ловенберге, Лінде, Герцберге). В місті багато розбитої німецької техніки. Багато вбитих німецьких солдат. Ще більше їх в Берліні. Важко собі уявити, що там робиться. Наша дивізія вийшла північніше від Берліну. Очевидно, ми там і не будемо.

1 травня. Батарея опинилася поблизу місця Ной-Рушпін. Старшина видав спирт-сирець заради свята.

2 травня. Вранці батарея зайняла опорний пункт поблизу села Вердуг, де хлопці зразу запримітили магазин, який був розграбований давно, але багато чого ще залишилось. Досі я не цікавився ніякими трофеями, а під кінець війни не витримав і взяв цілу сотню чистих зошитів. Це перший і, мабуть, останній «трофей». Скоро війна буде закінчена, бо Берлін капітулював повністю.

3 травня. З учорашнього вечора до середини цього дня батарея зробила марш за маршрутом: Дессов – Бюквіц – Керіч – Вустергаузен – Нойштауд – Церніц – Стюдміргец – Броддін – Гловен – Топшен. Рили опорні пункти в місті Нойштадт і селах Церломц, Стюденітц і Топшель.

4 травня. Село Топшель знаходиться на річці Хавель, притоку Ельби, в двох кілометрах від міста Ховельберг. Трохи подалі тече Ельба. На тому боці союзники, так що на наших фронтах війна закінчена. На інших фронтах ще тривають жорстокі бої.

5 травня. Отримав батьківський лист з фотокарткою покійної матері. Послав йому відповідь з видами Альт-Кюстрінхена, конвертами і папером.

6 травня. Був на березі Хавела та Ельби. На той бік Хавели переправився на паромі. Бачив американських і французьких солдат.

7 травня. Представлений до медалі «За боевые заслуги». Досі мене обходили, а тут якимось згадали, що в мене нема жодної нагороди.

8 травня. Написав листа до батька, якому послав конверти.

9 травня. Війна з Німеччиною закінчена. Цю звістку привіз майор Аветисян, який скликав мітинг.

Підготували Олександр ГАЛЯС та Раїса КРАЄВА (ГАЛЯС)